

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

27. De Quibusdam, quæ Virtutes non sunt, sed Semiuitutes.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

requirit, ut sit prudens, ut sit constans, & fortis; ut sit moderata, & temperans; ut rectum in omnibus ordinem tenens, cuique tribuat, quod illi debetur. Accedit his, quod vna virtus hominem simpliciter bonū non reddit, nisi fuerit prudens, fortis, temperans, & iusta. Ergo quattuor primariarum virtutes potius sunt quattuor vnius virtutis modi quidam & conditiones, quam species vni generi subiecta. Postremo, vna disciplina versatur in multis rebus specie distinctis: sic etiam vna animi facultas; sic quoque vna fides est multarum rerum specie diuersarum; ergo vna est virtus, quamuis in multis rebus specie diuersis occupetur. Ceterum constans est Philosophorum, & Theologorum opinio, quattuor virtutes primarias specie, & natura differre. Nam habitus ex rebus obiectis distinguuntur. Dubitari non potest, prudentiam saltem specie, à tribus illis fecerni; cum prudentia in mente, & ratione sedem habeat, reliquæ tres in appetitu. Ambrosius verò, Gregorius, & Aristoteles solum dicere voluerunt, eas esse sibi inuicem colligatas; non tamen esse vnam virtutem, cum in rebus genere, & specie diuersis versentur.

Sexto queritur, An quælibet virtus moralis sit simplex habitus, an verò habitus ex multis habitibus tanquam partibus constitutus? Dux sunt opiniones; prima docet, omnem virtutem siue rationis, siue moris, siue acquisitam, siue infusam, esse simplicem habitum: quia omnis virtus est alicuius obiecti, & materiæ. Et quamuis ad vnam virtutem diuersæ materiæ, & res obiectæ pertinent, earum tamen omnium vna est ratio, quam in illis virtus considerat, & tractat: Veluti Temperantia in multis materijs, & rebus obiectis versatur, omnia tamen, ut ad Temperantiam spectant, vnius videntur esse rationis. **Secunda opinio** tradit, omnem quidem virtutem infusam esse simplicem habitum, cuiusmodi sunt Fides, Spes, Charitas, & Poenitentia: omnem vero virtutem siue rationis, siue moris acquisitam, esse habitum ex multis habitibus tanquam partibus cõllatum, atque compositum. Probat, quia vnaquæque virtus ex diuersis actibus specie distinctis, pro varietate obiectæ rei, & materiæ comparatur. **Deinde**, quia sicut Titius potest rem vnam scire, & in re alia eiusdem disciplinæ siue scientiæ errare, ut aperte experientia indicat: sic etiam potest sese in vna temperantiæ materia, & non in altera exercere. Accedit, quod ipsa experientia docemur, nos facile, constanter, expedite, & præpète in certa vnius virtutis materia assidue confirmari, & roborari; cum tamē in alia eiusdem virtutis obiecta re habitus decreseat minuaturque. **Hæc opinio** multis iunioribus magis probatur, quoniam reuera virtus cū sit habitus acquisitus, nostris actibus comparatur; actus verò re obiecta, & materia distinguuntur. **Ex qua** sententia perspicitur, virtutem in multorum habituum collectione consistere, & virtutis nomen esse collectionis; sicut, numerus est collectio vnitatum, & figura linearum, exercitus militum, sub eodem Duce, seu Imperatore pugnantium, & populus multorum hominum sub eisdem legibus, & moribus humaniter viuentium: ita quoque virtus est collectio multorum habituum ad idem obie-

ctæ rei, & materiæ genus pertinentium. **Ex dictis** etiam intelligitur, aliam esse rationem de virtutibus infusis, quas non actibus nostris comparamus, & acquirimus; & propterea quælibet infusa virtus est simplex habitus diuinitus infusus, quamuis ad diuersa obiecta, & materias referatur: non enim pro varietate obiecti, vel materiæ fecernitur; sicut nec animæ facultas, quamuis vna sit, & simplex, quia est à natura insita, & accepta, ad diuersa obiecta sese protendit, ac fundit, nec tamen eorum varietate distinguitur. Sicut enim vna animæ vis, & facultas multa diuersorum habituum obiecta, vna quadam altiori, & superioris ratione complectitur, sic vnus simplex habitus infusus ad multas diuersorum actuum res obiectas, & materias refertur. De hac questione iam ante tractaui.

Septimò queritur, An singulæ aliæ virtutes præter quattuor primarias natura, & specie distinguantur? Crediderim multas alias differre, sed non omnes: ut patebit cum de singulis disputabo; nunc enim de virtutibus generatim & vniuersè tracto. Magnificentiæ, & liberalitatis in eadem voluntate ponuntur, idem obiectum habent, videlicet pecuniam; eadem extrema, prodigum, & auarum: nisi quod inter magnificum, & liberalem hoc interest, quod ille in magnis pecuniæ sumptibus, hic tamen in paruis cernitur liberalis: idem existimo de modestia, si cum magnanimitate in honoribus; de temperantia, si cum continentia in voluptatibus; de mansuetudine, si cum comitate in affectu animi conferatur: quemadmodum ergo vnus idemque homo nunc magistratus publicam personam in summa dignitate, nunc priuati hominis personam in mediocritate sustinet; sic vna eademque virtus aliquando magis splendescit, ut magnificentiæ; aliquando minus, ut liberalitatis.

Cap. XXVII.

De quibusdam, quæ virtutes non sunt, sed semiuirtutes.

PRIMO queritur, An misericordia sit virtus? **Respondeo**, Aristotelem eam inter affectus animæ collocasse. Cicero item Stoicos secutus docuit misericordiam esse affectionem, & malam: sed in oratione pro Q. Ligario, cum de Cæsaris laude diceret, virtutem appellat, ut Augustinus annotauit lib. 9. de ciui. c. 5. **Lactantius** lib. 5. diu. inst. ca. 14. Stoicos reprehendit, quod misericordiam virtutem esse negauerint. Idem misericordiam intelligit beneficentiam. **At Theologi** docent esse virtutem. Sed animaduertendum est, Misericordiam posse dupliciter accipi: Vno modo ut est animæ affectus, & tunc non est virtus, quia virtus est habitus eligendi bonum, studio & causa honestatis, hoc est, recte rationis præscripto, quod in honestate versatur: At verò Misericordia, quæ est affectus animi, est dolor & tristitia ex aduersis reb' alterius, ab impulsu, & instinctu naturæ ducens in initium. Quare licet sit affectus bonus, & laudabilis, quia dolere ob res aduersas alteri bonū est, virtus tamen esse non potest, quandiu ex solo naturæ impulsu & motu existit, ac surgit. Stoici

*Arist. li. 2.
Rhetor. c. 8.
Cic. Tuscul. 4.*

verò Mi-

verò Misericordiam malum affectum putarunt esse, quia opinabatur omnes animæ perturbationes esse nimias, & immodicas; & proinde recte rationi inimicas, & aduersas. **Secundo** modo Misericordia accipitur, ut est vis, & voluntas subueniendi inopia, & indigentia alterius, studio & gratia honestatis: Est enim actus recte rationi consentaneus, dolere, & tristari rebus aduersis alterius, & eius egestatē, & inopiam subleuare, dummodò ex recta animi electione fiat; & tunc dubitari non potest, quin Misericordia sit virtus specialis, & à cæteris virtutibus distincta, ut quidam opinantur; vel ut alij, eodem viuent, quæ est charitas. Ade qua re alio in loco dicemus.

Secundò queritur, An verecundia sit virtus? De hac questione disputari supra hoc eodem libro, cap. 16. Aristoteles planè duobus in locis docet non esse virtutem *lib. 4. Ethic. cap. vltim. & lib. 2. cap. 7.* quod & ipsum. S. Thomas. *p. 3. q. 85. art. 1. ad 2. & 2. 2. q. 144. ar. 1.* tradidit Aristotelem secutus. Sed alio tamen in loco idem Aristoteles apertè testatur esse virtutem. ait enim *lib. 3. Ethic. c. 8.* esse quandam fortitudinem, quæ metu ignominia, aut studio honoris, aut turpitudinis euitandæ gratia pericula subit. Et subiungit, huiusmodi fortitudinē ob virtutem esse; videlicet ob verecundiam, vel ob studiū honoris, vel ob causam fugiendi, quod turpe est.

In hac re dicendum existimo id, quod supra iam dixi: Verecundiam, aliquando esse affectum animi, qui est metus ignominia, & dedecoris ob factum, quod re ipsa, vel saltem opinionione hominū turpe iudicatur; pleraque enim hominum more, & instituto turpia censentur: veluti si vir in foro comederet, aut quid aliud, quod ciuis dignitatem dedeceret, publice faceret. Cum autem verecundia est affectus, tunc ex natura impulsu existit; & proinde virtus non est, tamen si bonus, & laudabilis affectus sit. Aliquando verecundia, est actus voluntatis, quo quis spontè, & voluntariè timet ignominiam ob turpe factum, siue hoc, siue illo modo sumatur verecundia, nunquam est virtus, ut rectè Aristoteles existimauit. **Primò**, quia virtus turpe factum non admittit; at verecundia est vna cum turpi facto. **Deinde** quia virtus bonum eligit studio, & causa honestatis: at verecundia aliquando quidem sese à turpi continet, sed metu probri, & dedecoris. **Postremò**, quia virtus non solum hominem à turpi auocat, & auertit; sed etiam ad bonum præstandum impellit, ac mouet; at verecundia solum est veluti frænnum adhibitum, quo homines à turpi abducuntur. **Obijcies**, Poenitentiam esse virtutem, ut Theologi communi consensu docent; & tamen Poenitentia non est nisi de peccato, quod ante fuerit admissum. **Respondeo**, longè diuersam esse rationem: quia Poenitentia peccatum tollit, & abijcit: & tamen verecundia turpe secum admittit, nec repellit; cum tamen Poenitentia non solum conetur peccatum depellere, sed etiam deleat, & extinguat. **Deinde**, Poenitentia (quod est in virtute præcipuum) bonam voluntatis electionem efficit, quia per eam non solum malefacti nos poenitet, sed etiam statim in futurum peccata deuitare: nam Poenitentia etiam est voluntas peccatum in

futurum cauendi, & fugiendi, ne Deus offendantur. **Postremò** poenitentia odio peccatum habet ob amorem Dei, & detestationem turpitudinis, at verecundia metu dedecoris, & non studio honestatis.

Tertiò queritur, An indignatio, quæ dicitur zelus, sit virtus. **Respondeo**, Aristotelem asserere, Indignationem esse affectum animi, qui est dolor ex eo, quod alius res suas vel administret indignè, vel ex eo, quod rebus bonis poritur indignus: quem affectum, zelum passum vocant; qui virtus non est, quoniam ex motu, & impulsu nature manat, ac surgit, qui si nimius, & immodicus fuerit, virtus est temperandus. Et tamè affectus ex obiecto, & materia bonus & laudabilis. Idem est penitus dicendum de affectu animi, qui dicitur æmulatione virtutis.

Quartò queritur, An continentia, aut tolerantia sit virtus? Aristoteles postquam de singulis virtutibus moralibus disputauit, de continentia, & tolerantia tractat toto septimo libro Ethicorum, vbi ostendit continentiam, & tolerantiam non esse virtutes. Animaduertendum est aliquando continentiam accipi, quatenus idem est, quod castitas, quæ libidinis sensum compefcit, ac reprimat, & tunc virtus est: Aliquando continentia sumitur ut est eadem, quæ temperantia, & tunc etiam est virtus. **Tertio** autem modo accipitur, ut est habitus, quo bonum, & rectum in delectationibus eligimus, sed cum interna pugna sensuum, videlicet cum immodicis contra rectam rationem affectibus obfistentibus: & hoc modo Aristoteles continentiam à temperantia distinguit: nam temperans bonum eligit promptè, constanter, & hilariter absque affectibus contra rectam rationem reluctantis, eo quod temperantia, voluptatibus, & cupiditatibus dominatur, quas assiduitate bonorum operum superauit, ac vicit. **Continens** verò is est, qui, quod bonum est in delectationibus eligit, ac tenet, sed cum pugna affectuum recte rationi obnitentium. Vnde continentia est habitus, qui circa sensuum, & corporis voluptates animi affectus recte rationi subiectos nondum habet: & de hoc habitu est questio, an sit virtus. **Præterea** est etiam sciendum tolerantiam aliquando esse eandem, quæ est Patientia, vel Fortitudo: & tunc tolerantia est virtus Patientia, vel Fortitudinis: Aliquando verò tolerantia est habitus, quo bonum in medijs doloribus eligimus, sed hic habitus à patientia, & fortitudine differt, quod in patiente, vel forti affectus dolorum sunt domiti, & subiecti rationi; at verò in tolerante, dolores adhuc deuicti non sunt; & ideo etiam de hoc habitu est questio, an sit virtus. **Docet** igitur Aristoteles hos habitus virtutes non esse, quia virtus cum affectibus immodicis non consistit, ac continens, vel tolerans, nimis affectibus vrgetur, ac premitur. **Deindè**, quia virtus bonum eligit hilariter, faciliè, promptè & expeditè, sed continens, & tolerans eligit quidem bonum rationis, sed cum pugna affectuum recte rationi resistentium. Teste Richard. *3. d. 33. art. 1. q. 1. ad 1.* Stephanus Episcopus Parisiensis anathematis sententiam in eos tulit, qui docebant continentiam non esse virtutem: continentiam accipiebat ipsam temperantiam, vel castitatem. **S. Tho.**

2.2. q. 155. art. 1. cum Aristotele docet continenti-
am ea ratione, qua Aristoteles fumpfit, non esse
perfectam virtutem, sed bonum, & laudabilem
habitum. Sic etiam Richard. 3 d. 33. art. 5. q. 4. *Quæ-
res, Quid interfit inter intemperantem, & incon-
tinentem. Respondet, Sicut temperans est, qui bo-
num eligit absque affectibus cum recta ratione
pugnantibus; Contingens verò bonum eligit in
media pugna renitentium affectuum: Sic è con-
verso, intemperans est, qui in delectationibus cõ-
sentit etiam consensu, & imperio rationis facile,
& promptè ad delectationes permotus; at verò
incontingens est, qui delectationes sectatur, sed re-
cta ratione contra eas mōnente, & obliuante.
Temperans igitur, & contingens conueniunt in
hoc, quod uterq; habet rectum rationis præscri-
ptum, & modum in voluptatibus tenet: sed dif-
ferunt, quia temperans modum, & ordinem ser-
uat, & habet absque interna pugna sensuum, &
rationis; at contingens cum pugna sensuum, appe-
titus, & affectuum rationi aduersantium. Intem-
perans verò, & incontingens conueniunt in hoc,
quod uterque sensuum, & corporis delectationi-
bus indulget, & obsequitur: differunt tamè quod
incontingens succumbit affectibus, recta ratione
obnitente; & ideo quamuis voluptatibus consen-
tiat, contristatur, & dolet ob rectam rationem
contradicentem: at verò intemperans, volupta-
tibus cedit absque interna rectæ rationis pugna;
& idcirco victus affectibus in turpia prolabitur:
gaudetq; potius quàm doleat; nam facile, liben-
ter, & promptè ad affectus sensuum eius ratio
permouetur.*

Quintò quæritur, An continentia sit habitus
re à temperantia distinctus; tolerantia item à for-
titudine, siue patientia? Dux sunt opinioniones, **Prima**
tradit esse habitum re diuersum: quia tempe-
rantia est absque interna appetitus concupiscen-
tis pugna cum recta ratione, quoniam est cum vo-
luptatibus sensuum, & corporis repressis, & ad
mediocritatem reuocatis: Continentia verò est
cum pugna sensuum, & rationis, mentis, & cor-
poris, quoniam est cum voluptatibus rationi ob-
sistentibus; & idem est de tolerantia, & fortitu-
dine. **Secunda opinio** docet continentiam non
esse habitum re à temperantia distinctum, nec to-
lerantiam à fortitudine, quia habitus temperan-
tiæ cum incipit acquiri, antequam vires, & robur
accipiat, & confirmatus delectationes modere-
tur, est & dicitur continentia: postea verò vsu, &
assiduitate corroboratus, deuictis affectibus im-
modicis est & dicitur temperantia. Ita vt conti-
nentia nihil aliud sit, nisi habitus temperantiæ
inchoatus, & imperfectus; temperantia verò sit
idem habitus, cum est confirmatus, consumma-
tus iam & perfectus. Et idem dicitur de habitu
tolerantiæ, & fortitudinis siue patientiæ, cum e-
nim incipit habitus fortitudinis comparari con-
tra dolores, tristitias, & metus, tunc est, & dici-
tur tolerantia, nondum affectibus domitis, & su-
peratis: cum verò robustior factus est habitus af-
fectibus immodicis repressis, & deuictis, est, &
dicitur fortitudo. **Hæc opinio** verior mihi vide-
tur.

Sextò quæritur, In qua animæ facultate, vt in
subiecto, continentia, & tolerantia reponantur?

Dux sunt opinioniones, **Prima** docet hosce duos ha-
bitus in voluntate sedem habere. **Primo**, quia in
ea parte animæ poni debent, quæ sensuum affe-
ctibus resistit, & repugnat: at voluntas, sensuum
affectibus aduersatur. **Deinde**, quia huiusmodi
habitus in appetitu sensus nequeunt inesse, quo-
niam in eo appetitu cupiditates, & affectus domi-
nātur. **Postremo**, quia hi duo habitus sunt ne-
cessarij, ne appetitus rationis in pugna sensuum
interna affectibus victus succumbat; ergò debent
in appetitu rationis reponi. Ego profecto non
dubito, quin continentia in voluntate insit, siue
sic alius habitus in appetitu ponendus, siue secus,
vt prædictæ rationes, & argumenta concludunt.
Secunda opinio tradit continentiam esse dupli-
cem habitum, vnum, qui in appetitu sensus inhæ-
reat, alterum, qui insit in voluntate: & hæc opi-
nio est etiam probabilis: quia continentia non
est habitus re à temperantia distinctus: ergo in
eadem facultate inhæret, in qua temperantia. Vt
autem superius iam docui, temperantia est duplex
habitùs, vnus in appetitu rationis, alter in appe-
titu sensus. Item incontinentia ex parte, est in ap-
petitu sensus, vnde affectus immodici existunt,
insultant, dominātur: & ex parte est in voluntate,
quæ affectibus incitata consentit. Ergo continen-
tia partim est in appetitu sensus, partim in volū-
tate. Insuper contingens voluptatibus obnititur,
ergo eius voluntas habitu eget ad resistendum af-
fectibus. Contingens item affectibus succumbit,
contristatur, & dolet ob lapsum, ergo continen-
tia ex parte quoque in appetitu sensus sedem ha-
bet.

**Septimò quæritur, An amicitia sit virtus? Ari-
stoteles per totum librum 8. & 9. Ethicorum de amici-
tia disseuit; & initio statim docet eam esse vir-
tutem, aut non sine virtute: hoc est, aut virtutem
esse, aut virtutis effectū. Quidam opinantur non
esse virtutem, quia inter virtutes eam Aristoteles
minimè connumerauit. Alij contra sentiunt ef-
se virtutem, & iustitiæ subiectam tanquam par-
tem, quia est ad alterum. Mihi probabilior vi-
detur eorum opinio, qui dicunt eam esse chari-
tatem: non quidem virtutem Theologicam diui-
nitus infusam, sed partem eius charitatis, quæ à
Philosophis benignitas, vel humanitas appella-
tur: quoniam per amicitiam amicum amore pro-
sequimur, & beneficijs alficimus propter ipsum,
quia bonus est, & quia nobis placet tanquam ac-
ceptus & charus, quod est charitatis officium. In-
terest tamen inter amicitiam, & charitatem: quia
charitas est amor beneuolentiæ ad omnes, etiam
ad eos, qui nos vicissim minimè diligunt; at verò
amicitia est amor beneuolentiæ ad amicos tan-
tūm, & propterea amicitia est pars charitati sub-
iecta. Loquimur autem de amicitia, quæ bono
honesto innititur, nō autem de ea, quæ tota in bo-
no iucundo, pulchro, vel vtili consistit; hæc enim
amicitia leges veræ, & propriæ amicitia non ha-
bet. Porro amicitia amicis, sicut charitas omni-
bus tria præstat, beneuolentiam, concordiam, &
beneficentiam. **Beneuolentia**, est amor volunta-
tis internus, quo alterū propter ipsum amamus.
Concordia, est animorum, & voluntatum con-
sensus. **Beneficentia**, est beneficiorum collocatio,
quibus alterum verbo, aut re, & opere iuuamus.**

S. Th. 2. 2.
q. 155. ar. 3.
& Cate. 1.
2. q. 50. ar.
6. Richa. 3.
d. 33. art. 5.
quæst. 4.

Burid. lib.
7. Erbic.
q. 3.